

УКРАЇНА

(19) UA (11) 97311 (13) C2

(51) МПК

C02F 1/28 (2006.01)

B01J 20/06 (2006.01)

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИОПИС
ДО ПАТЕНТУ НА ВИНАХІД

(54) СПОСІБ ОЧИСТКИ УРАНВІСНИХ ВОД

1

(21) a201010325

(22) 25.08.2010

(24) 25.01.2012

(46) 25.01.2012, Бюл.№ 2, 2012 р.

(72) ПШИНКО ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА, ПУЗИРНА
ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА, КОСОРУКОВ ОЛЕКСАНДР
ОЛЕКСАНДРОВИЧ(73) ІНСТИТУТ КОЛОЇДНОЇ ХІМІЇ ТА ХІМІЇ ВОДИ
ІМ. А.В. ДУМАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕ-
МІЇ НАУК УКРАЇНИ

(56) UA 88586 C2 26.10.2009

2

Perez M.R., Pavlovic I., Barriga C., Comejo J.,
Hermosin M.C., Ulibarri M.A. Uptake of Cu²⁺, Cd²⁺
and Pb²⁺ on Zn-Al layered double hydroxide
intercalated with edta//Applied Clay Science. - 2006.-
V.32. - P. 245-251 (7 арк.)

(57) Спосіб очистки уранвмісних вод, що включає
обробку води сорбентом, який **відрізняється** тим,
що як сорбент використовують шаруватий подвій-
ний гідроксид Zn та Al, інтеркальований хелатним
реагентом - етилендіамінтетраоцтовою кислотою
(ЕДТА) - (Zn₄Al₂(OH)₁₂-ЕДТА-nH₂O).

Винахід належить до галузі обробки води про-
мислових та побутових стічних вод, зокрема до
обробки з використанням синтетичних неоргані-
чних сорбентів, та може бути використаний для
очистки від сполук урану (VI) поверхневих природ-
них та стічних шахтних вод з підвищенням солевмі-
стом.

Відомо [Grenthe I. Chemical thermodynamics of
uranium.- Paris: OECD publications, 2003.-715 p.] [1],
що уран (VI) в поверхневих та стічних водах, за-
вдяки його специфічній особливості - високій здат-
ності до утворення розчинних карбонатних ком-
плексів в області рН, характерній для природних
умов (рН>7.0), знаходиться у вигляді аніонних
форм: ди- та трикарбонатуранієвих комплексних
сполук, які не сорбуються катіонообмінниками.

Відомий спосіб очистки водних розчинів від
аніонних форм урану (VI) з використанням синте-
тичних органічних сорбентів - іонообмінних смол
(аніоніти) [Clifford D., Zhang Z. Modifying ion
exchange for combined removal of uranium and
radium//J. Amer.Water Works Assoc. - 1994. - V. 86,
N 4. - P. 214-227] [2]. Очистку природної води про-
водили в динамічних умовах, вміст урану в очище-
ній воді складав ≈ 1 мкг/дм³.

Основні недоліки способу [2] слід відмітити на-
ступні: економічно та екологічно недоцільний для
дезактивації великих об'ємів вод низького та сере-
днього рівня активності, що обумовлено необхідні-
стю регенерації відпрацьованих смол та перероб-
ки регенеративних розчинів (кислот, лугів), значну
вартість як самих синтетичних смол, так і додатко-
вих затрат регенеруючих реагентів. Крім того, ані-

оніти поглинають тільки радіонукліди, що перебу-
вають в іонних формах, і практично не сорбують
радіоактивні суспензії й колоїди, що значно обме-
жує його застосування.

Також відомий спосіб очистки вод від сполук
урану (VI) сорбційним методом з використанням
фітосорбентів з різним вмістом та хімічною приро-
дою функціональних груп в їх складі [Медведев
В.П., Величко Б.А., Лихачева О.В. Оценка сорбци-
онной способности фитосорбентов нового поколе-
ния по отношению к урану / Медведев В.П // Ради-
охимия. - 2003. - Т. 45, № 6. - С. 549-552] [3].
Очистку проводили в статичних умовах на моде-
льних розчинах: дистильованій воді і сольових
розчинах різного складу з дозою сорбенту 2 г/дм³.
Наважку (0.1 г) сорбенту заливали 50 см³ водного
розчину та струшували протягом 60-80 хв. Після
сорбції розчин центрифугували, а в фільтраті ви-
значали вміст залишкової концентрації урану (VI).
Встановлено, що при цьому ступінь очистки сор-
бентом з найкращими сорбційними властивостями
(ФС-728, основа - деревна тирса) в області зна-
чень рН, характерних для природних вод, складав
не більше 50 %, оскільки рН оптимальної сорбції
сполук урану (VI) такими сорбентами складає
0.06-4.

Таким чином, основним недоліком способу [3]
є низький ступінь очистки води від урану (VI) при
рН, характерних для природних та стічних вод.

Найбільш близьким до винаходу за технічною
суттю і ефектом, що досягається, є спосіб очистки
уранвмісних вод [Патент на винахід, Україна,
№ 88586, МПК 8C02F1/28, G21F9/12; опубл.

(13) C2

(11) 97311

(19) UA

26.10.2009 р. Бюл. №20] [4]. Відомий спосіб [4] очистки води від урану (VI) полягає в наступному. Як сорбент використовують шаруватий подвійний гідроксид (гідроталькитовий магній-алюмінієвий оксид загальної формули – $Mg_4Al_2O_7$ при співвідношенні $Mg:Al=2:1$), заряд якого в бруситовому шарі компенсується карбонат-іонами. Очистку уранвмісної води проводили на модельних розчинах (дистильована вода з іонною силою 0.01, створюваною розчином перхлорату натрію, оскільки аніон ClO_4^- не утворює комплексних сполук з іонами металів) при $pH=2.0 \div 11.0$. В статичних умовах сорбції використовували фракцію сорбенту ≤ 0.25 мм при дозі сорбенту $0.5 \div 4.0$ г/дм³, відповідно, а в динамічних умовах брали гранульований сорбент з фракцією зерен $1 \div 3$ мм.

Реалізація заявленого способу забезпечує ступінь очистки модельного розчину на основі дистильованої води від урану (VI) на рівні $93 \div 98.9$ % при концентрації радіонукліду $100 \div 500$ мкмоль/дм³.

Гідроталькитовий магній-алюмінієвий сорбент $Mg_4Al_2(OH)_{12} \cdot CO_3 \cdot nH_2O$ отримано за методикою [Brown G., Gastache M.C. Mixed magnesium-aluminium hydroxides// Clay miner.-1967.- V. 7, № 2. - P. 193-201] [5]. Після його термообробки при температурі $500^\circ C$ протягом 1 год. утворюється магній-алюмінієвий оксид формули $Mg_4Al_2O_7$ при співвідношенні $Mg:Al=2:1$. Утворений оксид отримували у вигляді гранул, частину яких було подрібнено до фракції ≤ 0.25 мм.

Нами були проведені дослідження ефективности відомого сорбенту $Mg_4Al_2O_7$ для стічних вод з підвищеним солевмістом (загальна мінералізація >1.5 г/дм³) та модельних розчинів урану (VI) з різною концентрацією карбонат-іонів. Встановлено, що для стічних шахтних вод з підвищеним солевмістом ступінь очистки значно знижується і складає всього 17.45 % при дозі сорбенту 1 г/дм³, а для модельних розчинів урану (VI) з вмістом 5 ммоль (300 мг/дм³) CO_3^{2-} -іонів ступінь очистки складає всього 2.5 % при такій же дозі сорбенту. Це не дає можливості використовувати його для очистки водних середовищ з підвищеним вмістом карбонатів від аніонних форм урану (VI), що обмежує застосування такого сорбенту тільки для низькомінералізованих вод з досить низьким вмістом карбонат-іонів. Слід відмітити, що наявність лужноземельного елементу Mg в Mg-Al-гідроталькіті призводить до підвищення значень pH розчинів після сорбції, що змінює показники pH очищеної води.

Таким чином, основним недоліком відомого способу [4] є низький ступінь очистки уранвмісної води з підвищеним солевмістом, особливо з підвищеною концентрацією карбонат-іонів, а також високі лужні властивості сорбенту.

В основу винаходу поставлена задача розробити спосіб очистки уранвмісних вод, в якому використано гідроталькитовий сорбент з іншим типом

аніону в міжшаровому просторі та іншим двовалентним катіоном в гідроталькіті, що забезпечило б високу селективність вилучення урану (VI) та зниження лужних властивостей сорбенту.

Для вирішення поставленої задачі нами запропоновано спосіб очистки уранвмісної води, що включає обробку води сорбентом, в якому, згідно з винаходом, як сорбент використовують шаруватий подвійний гідроксид (ШПГ), інтеркальований хелатним реагентом-етилендіамінтетраоцтовою кислотою (ЕДТА) - ШПГ-ЕДТА

$(Zn_4Al_2(OH)_{12} \cdot EDTA \cdot nH_2O)$ причому обробку води здійснюють при pH водного середовища $4.0 \div 10.0$.

Суть запропонованого способу полягає у використанні гідроталькитового сорбенту, де як компенсуючий аніон в міжшаровому просторі служать

аніони ЕДТА. Заміна аніонів CO_3^{2-} на аніони $EDTA^{2-}$ призводить до ефективного селективного зв'язування усіх форм урану (VI), а особливо аніонних, в діапазоні вихідних значень pH водного середовища $7.0 \div 10.0$ з підвищеним ступенем мінералізації і, особливо, високою концентрацією карбонат-іонів, що забезпечує практично повне вилучення радіонуклідів урану (VI) з водних середовищ. Крім того, заміна двовалентного катіону лужноземельного елементу Mg(II) в гідроталькіті на амфотерний Zn(II) сприяє зниженню лужних властивостей сорбенту, а, відповідно, і зменшенню зміни pH рівноважного розчину (після сорбції).

Таким чином, сукупність суттєвих ознак заявленого способу очистки води від сполук урану (VI) є необхідною і достатньою для досягнення технічного результату, який забезпечується винаходом - досягнення високого ступеня очистки водних середовищ з високою мінералізацією, в т.ч. високомінералізованих шахтних вод з підвищеним вмістом карбонат-іонів, від усіх форм урану (VI) - катіонних, аніонних та колоїдних, до $98.5-99.8$ % в діапазоні pH $7 \div 10.0$ при концентраціях урану (VI) $10 \div 100$ мкмоль/дм³.

Використання досить дешевих компонентів - солей цинку і алюмінію, і гексадентатного практично універсального комплексоутворюючого реагенту хелатного типу - ЕДТА, який утворює стійкі комплексні сполуки з більшістю токсичних металів, дає можливість застосовувати запропонований спосіб для очистки великих об'ємів водних середовищ з значеннями pH, характерними для природних та стічних вод.

При аналізі патентної і технічної літератури не виявлено використання запропонованого сорбенту для видалення з природних та стічних вод сполук урану (VI).

Спосіб очистки реалізується наступним чином.

Очистку уранвмісної води з концентрацією урану (VI) 100 мкмоль/дм³ проводили на модельних розчинах на основі дистильованої води з добавкою карбонат-іонів та іонів натрію (іонна сила створювалась перхлоратом натрію) при $pH=4 \div 10.0$ та на реальній шахтній стічній воді з $pH=8.0$. Сорбцію урану (VI) з водних середовищ проводили в статичних умовах сорбентом з фрак-

цією ≤ 0.25 мм, доза сорбенту змінювалась в діапазоні 1:6 г/дм³, співвідношення твердої та рідкої фаз 1:1000÷1:167, відповідно. Як сорбент використовували подвійний шаруватий цинк-алюмінієвий гідроталькитовий сорбент, інтеркальований ЕДТА - $\text{Zn}_4\text{Al}_2(\text{OH})_{12} \cdot \text{EDTA} \cdot n\text{H}_2\text{O}$ (ZnAl-EDTA). Сорбент отримано за методикою, описаною в роботі [Perez M.R., Pavlovic I., Barriga C, Cornejo J., Hermosin M.C., Ulibarri M.A. Uptake of Cu^{2+} , Cd^{2+} and Pb^{2+} on Zn-Al layered double hydroxide intercalated with edta//Applied Clay Sci. - 2006. - V. 32. - P. 245-251] [5].

Спосіб отримання ZnAl-EDTA для очистки води від урану (VI) включає дві стадії: приготування прекурсора, $[\text{Zn}_4\text{Al}(\text{OH})_6] \cdot n\text{H}_2\text{O}$ (Zn-Al-NO_3) і аніонообмінна реакція цієї сполуки з $\text{Na}_2\text{H}_2\text{EDTA}$ для отримання $\text{Zn}_4\text{Al}_2(\text{OH})_{12} \cdot \text{EDTA} \cdot n\text{H}_2\text{O}$.

Гідроталькіт ZnAl-NO_3 (прекурсор) був приготовлений методом співсаджень при кімнатній температурі з 0.2 М розчинів $\text{Zn}(\text{NO}_3)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ і 0.1 М NaNO_3 з використанням дистильованої води без CO_2 при рН 8. Розчини при синтезі гідроталькіту захищались від попадання CO_2 шляхом продування азоту (N_2). Суспензія (ZnAl-NO_3) відфільтровувалась і промивалась дистильованою водою без CO_2 .

Цинк-алюмінієвий гідроталькитовий сорбент, інтеркальований ЕДТА - ZnAl-EDTA , отримано з суспензії прекурсора шляхом додавання 0.015 М $\text{Na}_2\text{H}_2\text{EDTA}$ в атмосфері азоту при температурі 75 °С та рН 5.5.

Структуру гідроталькіту та хімічний склад підтверджено рентгенографічним та хімічним аналізами [Миркин Л.Н. Справочник по рентгеноструктурному анализу поликристаллов, М.: ГИРМА, 1961. - 281 с; Шварценбах Г., Флашка Г. Комплексонометрическое титрование, М.: Химия, 1970. - 360 с] [6,7].

Вихідну та залишкову в очищеній воді концентрації урану (VI) визначали спектрофотометричним методом з арсеназо III на спектрофотометрі КФК-3-01 при $\lambda = 656$ нм [Немодрук А.А. Взаимодействие шестивалентного урана с арсеназо III в сильноокислых растворах/ Немодрук А.А., Глухова Л.П. //Журн. аналит. химии - 1963. - Т. 43, №1. - С. 93-98] [8].

Ступінь очистки (СО) %, розраховували за формулою:

$$\text{СО} = \frac{C_0 - C_p}{C_0} \cdot 100 \%,$$

де

C_0 - вихідна концентрація урану (VI) в воді, мкмоль/дм³;

C_p - концентрація урану (VI) в очищеній воді, мкмоль/дм³.

Приклади виконання за винаходом.

Приклад 1 (модельний розчин урану на дистильованій воді).

Беруть 50 см³ уранвмісного модельного розчину з концентраціями урану (VI) 100 мкмоль/дм³, карбонат-аніонів 0,5 ммоль/дм³ іонною силою 0.05 (NfClO_4) та рН середовища 7.0. У воду додають наважку сорбенту масою 0.05 г фракцією ≤ 0.25 мм, співвідношенням твердої та рідкої фаз 1:1000, відповідно. Воду з сорбентом безперервно струшують протягом 1 години, потім розчин центрифугують та визначають концентрацію урану(VI) в очищеній воді, яка становить 1.0 мкмоль/дм³. Значення рН рівноважного розчину складало 7.2.

Ступінь очистки досягав:

$$\text{СО} = \frac{100 - 1}{100} \cdot 100\% = 99.0\% \quad (\text{таблиця 1, приклад 1}).$$

Приклад 2 (шахтна стічна вода східного гірничо-збагачувального комбінату).

Беруть 50 см³ реальної шахтної води (загальний солеміст 1,5 г/дм³, склад за основними компонентами: Ca^{2+} - 170, Na^+ - 241,0, Cl^- - 277,5, SO_4^{2-} - 467,0, CO_3^{2-} - 28,8 мг/дм³) з концентрацією урану (VI) 100 мкмоль/дм³, рН середовища 8. У воду додають наважку сорбенту масою 0.05 г фракцією ≤ 0.25 мм, співвідношенням твердої та рідкої фаз 1:1000, відповідно. Воду з сорбентом безперервно струшують протягом 1 години, потім розчин центрифугують та визначають концентрацію урану(VI) в очищеній воді, яка становить 1.35 мкмоль/дм³. Значення рН рівноважного розчину складало 8.

Ступінь очистки при цьому досягав:

$$\text{СО} = \frac{100 - 1.35}{100} \cdot 100\% = 98.65\% \quad (\text{таблиця 2, приклад 1}).$$

Аналогічно прикладу виконання 1 були проведені досліді з очистки модельної уранвмісної води з різними концентраціями карбонат-іонів, урану (VI), різними дозами сорбенту та значеннями рН (табл. 1) та шахтної стічної води різними концентраціями урану(VI) і дозами сорбенту (табл. 2).

Таблиця 1

№ п/п	Модельна уранвмісна вода		Режим	обробки	Показники очистки води	
	CO ₃ ²⁻ , ммоль/дм ³	U(VI), мкмоль/дм ³			pH _o	Доза сорбенту, г/дм ³
За винаходом						
1	0,5	100	7.0	1	99	7.3
2	5	100	7.6	1	98.5	7.7
3	5	100	8.2	2	99	8.2

Продовження таблиці 1

№ п/п	Моделльна уранвмісна вода		Режим	Доза сорбенту, г/дм ³	Показники очистки води	
	CO ₃ ²⁻ , ммоль/дм ³	U(VI), мкмоль/дм ³			Ступінь очистки від U(VI), %	pH _{рівн.}
4	10	100	8.5	4	98.5	8.2
5	50	100	10	6	98	8.2
6	5	100	8.2	6	99.5	8.2
7	5	10	8.2	2	99.5	8.2
8	10	10	8.2	6	99.8	8.2
За способом [4]						
9	5	100	8.2	1	2.5	8.7

Експериментально встановлено, що висока ефективність (98÷99.8 %) очистки води з вмістом урану (VI) 10÷100 мкмоль/дм³ і концентрацією CO₃²⁻ - іонів до 50 ммоль/дм³ досягається в широкому діапазоні рН водного середовища 4÷10 при дозі сорбента 1÷6 г/дм³ (табл. 1, прикл. 1-8), де також наведено показники очистки модельної води

з вмістом 5 ммоль/дм³ CO₃²⁻ - іонів за способом [4] (табл. 1, прикл. 9). Як видно з представлених даних в таблиці 1 заявлений спосіб очистки з використанням високоселективного сорбенту ZnAl-ЕДТА забезпечує високий ступінь вилучення урану (VI) з карбонатвмісних водних середовищ, не змінюючи при цьому рН-показники.

Таблиця 2

№ п/п	Режим обробки реальної шахтної води (сольовміст 1,5 г/дм ³)		Показники очищення води	
	Доза сорбенту, г/дм ³	pH ₀	Ступінь очищення від U(VI), %	pH _{рівн.}
За винаходом				
1	1	8	98.65	8
2	3	8	99	8
3	6	8	99.5	8
За способом [4]				
4	1	8	17.5	8.5

Висока ефективність вилучення урану (VI) з карбонатвмісних вод підтверджена даними очистки стічної шахтної води з високою мінералізацією (1.5 г/дм³). Як видно з таблиці 2 (прикл. 1-3), ступінь очистки води від U(VI) при дозі сорбенту 1÷6 г/дм³ складає 98.65÷99.5, відповідно. Слід відмітити, що рН водного середовища після сорбції не змінюється.

Переваги запропонованого способу очистки уранвмісних вод в порівнянні з відомим [4] полягають в наступному:

1) заявлений спосіб забезпечує високу ефективність очистки уранвмісних водних середовищ з підвищеним вмістом карбонат-іонів, характерних компонентів природних та стічних шахтних вод, що не досягається відомим способом [4]: при концентрації CO₃²⁻ - іонів 5 ммоль/дм³ ступінь очистки води від урану (VI) складає 98.5 %, а за способом [4] всього 2.5 % при однаковій дозі сорбентів (ступінь очистки зростає майже в 40 разів);

2) заявлений спосіб очистки води від урану (VI) забезпечує високу ефективність очистки і реальних стічних вод: в порівнянні з відомим способом [4] ступінь очистки підвищується з 17.5 % до 98.65 %, тобто, більш, ніж в 5 разів;

3) високий, практично однаковий ступінь очистки від урану (VI) забезпечується в широкому діапазоні рН водного середовища (4,0 ÷ 10,0), не змінюючи при цьому рН очищеної води;

4) наявність в міжшаровому просторі шаруватих подвійних гідротальків комплексують гексадентатного ліганда ЕДТА значно підвищує селективність вилучення сполук урану (VI) з водних середовищ з підвищеним вмістом солей, в т.ч. карбонат-іонів, крім того, використання сорбенту ZnAl-ЕДТА забезпечує високу ефективність вилучення і інших токсичних металів-комплексують, що робить його універсальним сорбентом для очищення стічних вод як від радіонуклідів, так і важких металів.